



TERÀPIA ODONTOLÒGICA MUSICAL PER A
GENT GRAN O AMB NECESSITATS ESPECIALS

2018 **premis**
acra

Índex

Introducció	3
Objectius	5
Metodologia	6
Fase 1	7
Estudi del comportament del pacient a la sessió TOM.....	7
Fase 2	8
Registre de dades de la intervenció a l'eina informàtica TOM.....	8
Fase 3	9
Proposta i configuració personalitzada del TOM a cada pacient.....	9
Fase 4	10
Execució de les sensacions musicals segons estudis previs.....	10
Resultats	11
Millores en l'eficàcia, eficiència i aplicabilitat en el sector.....	11
Conclusions	13
Anexes	14
Més sobre la musicoteràpia	14
Més sobre la musicoteràpia per a persones grans amb Alzheimer	16
Inspiracions, estudi i referències bibliogràfiques:	19

Introducció

Ens complau dirigir-nos a ACRA (Associació Catalana de Recursos Assistencials), per tal de presentar la nostra candidatura als premis ACRA en la categoria Innovació en l'atenció a la dependència i promoció de l'autonomia personal, que promouen l'evolució positiva del sector, tot defensant i divulgant un model professionalitzat d'assistència a les persones a partir de premiar projectes que fomentin la promoció del benestar de les persones, de la seva qualitat assistencial i qualitat de vida.

Tal com especifiquen les bases de participació, en cap moment de la següent memòria anomenem la nostra marca d'empresa ni cap nom propi de professional que intervé en el projecte. No obstant, permeteu-nos que ens presentem anònimament per tal de posar en context el motiu de la candidatura.

Som un equip de professionals que, des del 2010, dona servei a més de 300 residències geriàtriques, col·labora amb diferents fundacions, organitzacions, entre altres. Executem serveis d'odontologia especialitzada a persones grans o necessitats especials, per tant treballem en un àmbit en el que necessitem establir una connexió molt especial entre les persones que resideixen en centres residencials amb les persones que duen a terme el servei, ja siguin doctors, odontòlegs, higienistes dentals i personal preparat i format per donar resposta adequada a les possibles consultes que es presentin i/o mobilitzar altres recursos humans existents per garantir una millora de la salut oral de les persones més necessitades.

Necessitem innovar constantment diverses tècniques per tal de millorar el nostre servei, el que derivarà en una millora mèdica del pacient i major autonomia, Per tant hem de treballar constantment amb la recerca i millora de la pràctica clínica en l'àmbit de la gero-odontologia i l'atenció socio sanitària.

El nostre dia a dia consisteix en tractar amb persones grans i/o amb necessitats especials, i les pràctiques clíniques de servei no són les habituals ja què hem de tenir en compte que els nostres pacients poden arribar a ser

poc col·laboradors en moments determinats. És per aquest motiu pel qual vam dissenyar un projecte, al que anomenàrem TOM (Teràpia Odontològica Musical), i ens ha ajudat a millorar l'estat del nostre pacient mentre executem el servei.

El projecte que presentem a continuació és una teràpia musical, aplicada a unes pràctiques odontològiques, en les quals hem millorat en centenars de casos la col·laboració del pacient gràcies a l'estimulació que els provoca mitjançant la via auditiva.

Som candidats als premis d'Innovació en l'atenció a la dependència promoció de l'autonomia personal per la nostra tasca d'adaptació de diverses tècniques bucodentals que fan que els nostres pacients puguin menjar més i millor, assaborir els aliments, ser autònoms a l'hora d'ingerir el menjar i a més ho apliquem amb tècniques innovadores com la implantació del projecte TOM, entre altres innovacions tecnològiques.

Objectius

El programa TOM té l'objectiu de canviar un **estat del pacient no adequat a un estat adient**, per tal de realitzar el servei bucodental amb èxit i en les millors condicions, tant per al pacient com per al Tècnic d'Intervenció Dental.

L'execució dels nostres serveis bucodentals, dedicats als pacients amb necessitats especials, és una tasca gratificant però es dificulta quan no hi ha col·laboració, ja que no atenen a ordres o patrons generals de comportament en una sessió odontològica.

Necessitem establir una connexió molt especial entre els nostres pacients i l'entorn de treball, per tal de poder executar el servei de la manera més satisfactòria pel pacient.

La recerca del projecte TOM ens donarà unes eines innovadores, a través de la teràpia musical, per aconseguir que els nostres pacients explorin un estat òptim per realitzar la intervenció bucodental amb èxit.

Les millores que dels estat del pacient que aspirem a aconseguir són:

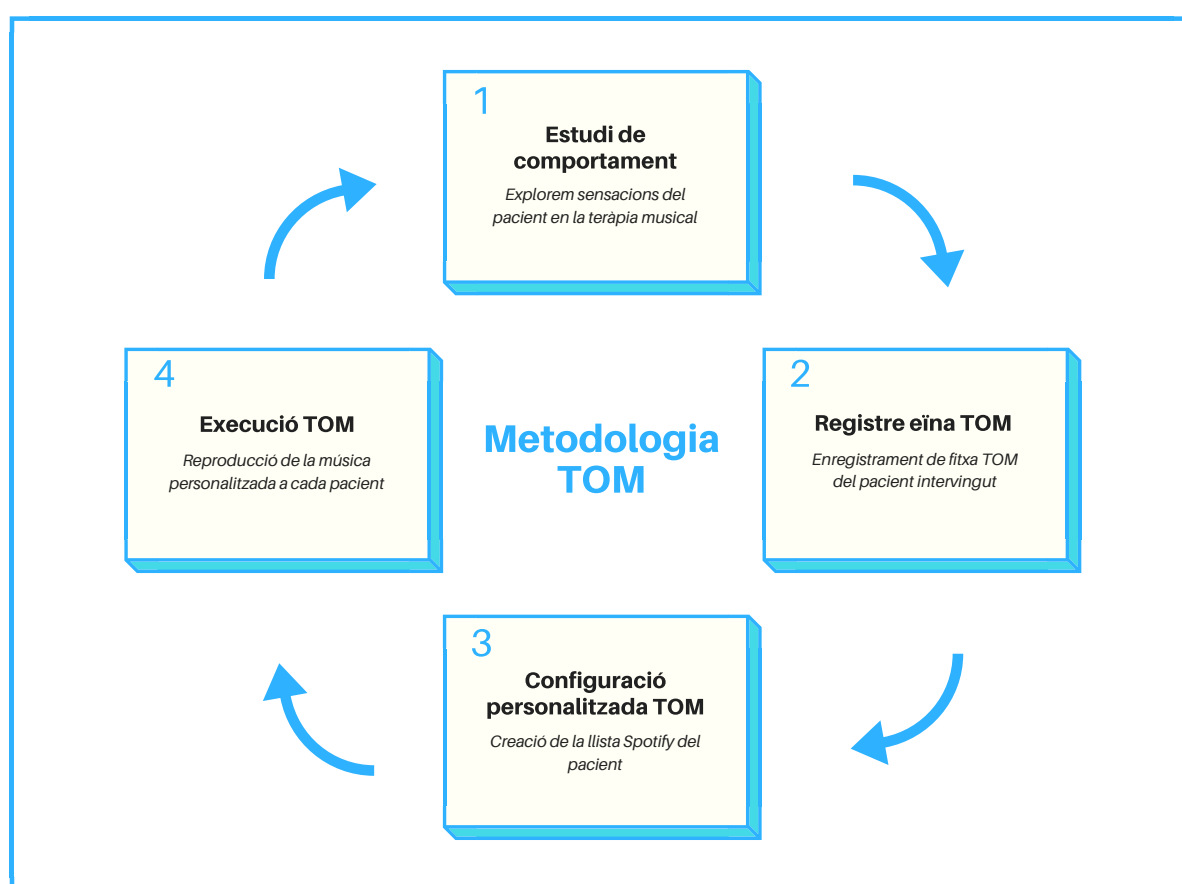
- Tranquil·litat
- Subconsciència
- Alegria
- Oblit
- Relaxació
- Tolerància al dolor
- Millora d'estat físic
- Acinesia
- Tremolors
- Rigidesa muscular
- Episodis e bloqueig
- Discinesia

La musicoteràpia és un mitjà que dona facilitats en el manteniment de la salut, en el desenvolupament i la millora de la qualitat de vida, pot prevenir trastorns circulatoris ocasionats per la falta de mobilitat y mantenir una certa autonomia del pacient.

Metodologia

Està comprovat clínicament que la musicoteràpia és beneficiosa en el tractament de les persones, especialment si aquestes pateixen malalties mentals o si son persones grans. La musicoteràpia ajuda a activar molts records, vivències i sentiments que han desaparegut però que amb ajuda de la música poden tornar a connectar amb la seva consciència.

A continuació mostrem un diagrama de l'execució d'una Teràpia Odontològica Musical (TOM).



A continuació expliquem en detall els procediment d'actuació i la metodologia a implementar.

Fase 1

Estudi del comportament del pacient a la sessió TOM.

Aquesta fase consisteix en analitzar el comportament i la capacitat col·laborativa del pacient abans de realitzar la intervenció bucodental amb una música concreta, i on serà de capital importància l'observació de les reaccions del pacient a la teràpia musical.

Ens podem trobar en dos casos, un pacient que mai hem visitat o un que ja ha estat tractat anteriorment.

Hem de tenir en compte que tenim una base de dades molt extensa, on disposem enregistrades les dades de tots els pacients que alguna vegada hem intervingut. Dades clíniques, antecedents patològics i pla farmacològic que ens permeten conèixer l'edat, històric de les malalties fins l'actualitat, observacions, etc...

L'ajuda i comunicació activa amb els professionals encarregats de l'atenció i la cura diària dels residents es bàsica, necessària e imprescindible per a la implementació del projecte TOM per poder saber de primera mà, o almenys sospitar, quin tipus de música, grup, cantant, estil... seria el més indicat per aconseguir el benestar màxim del pacient a la intervenció del nostre servei.

En cas de visitar un pacient nou per primera vegada ens guiàrem, en una primera sessió TOM, per l'estadística del nostre sistema en atributs com l'edat o les preferències dels companys de la residència o en proves assaigs dels nostres algorismes.

NOM PACIENT

RESIDÈNCIA	_____
DATA	_____
PROFESIONAL	_____
Sessió TOM	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
ESTAT DEL PACIENT PRE- TOM:	

MÚSICA PROPOSADA	REACCIONS
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
DEMANDES DEL PACIENT	REACCIONS A LES DEMANDES
_____	_____
_____	_____
_____	_____
MÉS INFO:	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

El tècnic de la intervenció bucodental complementarà una fitxa, del tipus que mostrem a continuació, en la que obtindrem una informació essencial per a una millora en el comportament del pacient en les següents intervencions.

Fase 2

Registre de dades de la intervenció a l'eina informàtica TOM

Aquesta fase consisteix en enregistrar totes les sensacions del pacient, observades en el servei en una base de dades compartida entre tots els professionals implicats. Aquesta informació serà vital per a millorar les pròximes intervencions.

Al projecte hem desenvolupat una eina, que emmagatzema tota la informació provinent dels informes dels nostres professionals, relatius al projecte TOM. D'aquesta manera podem estudiar posteriorment la idoneïtat o no d'aplicar la metodologia TOM al pacient i de quina forma.

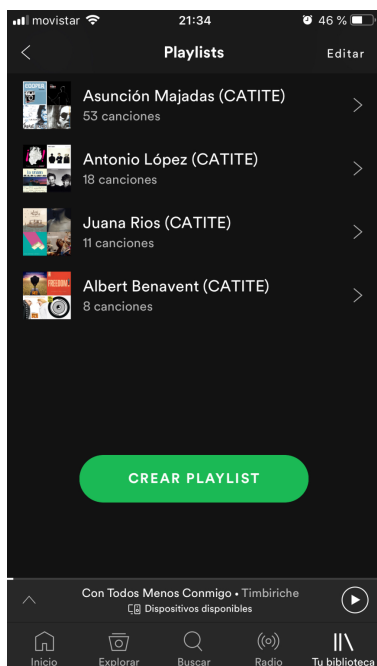
Us mostrem un exemple de com funciona aquesta recollida de dades:

TOM		TOM · Terapia Odontológica Musical							
Fecha	Paciente	Edad	Enfermedad Principal	Nombre y Artista de la canción	Año de la canción	Estado previo del paciente	Estado posterior del paciente	Otras notas de interés	Profesional
13/3/2018	Mercedes Quirnes	-	-	Marc anthony - vivir la vida	-	Muy nerviosa y alterada es nieta a colaborar.	Acabamos bailando las dos. Mucha complicidad.	-	Maria Dolores Millan
14/3/2018	Pedro Avila Sanchez	-	-	Rock and roll	-	Tenia miedo	Muy buena colaboración	-	Maria Dolores Millan
14/3/2018	Juan Avila Sanchez	-	-	Rumba	-	Tenia miedo	Muy buena colaboración	-	Maria Dolores Millan
14/3/2018	Sebastian Garcia Garría	-	-	Manolo Escobar	-	Desconfiado	Muy buena colaboración	-	Maria Dolores Millan
14/3/2018	María Boix Oubiñ	-	-	Rock and roll	-	Lloraba	Deja de llorar	-	Maria Dolores Millan
27/4/2018	Juana Isabel Fuentes	-	-	-	-	Paciente psiquiátrica no quiere abrir la boca.	Ha colaborado en todo momento	-	Maria José Navarro
10/9/2018	Dolores Mualas	-	-	Antonio Machin	-	Paciente agresiva	Ha colaborado muy bien.	-	-
13/9/2018	Antonio Anuarda	-	-	Antonio Molina	-	No quería visita, no ha podido ir al dentista.	Se emociona con la música y colabora bien.	-	-

Fase 3

Proposta i configuració personalitzada del TOM a cada pacient.

Aquesta fase consisteix en extreure conclusions de les dades obtingudes a les reaccions del pacient i escollir les pautes més adients per al proper tractament.



Podem pensar que tan sols hem d'escollir el tipus de música o cantant en el que el pacient s'ha trobat a gust en l'anterior sessió, però va molt més enllà d'escollir un grup o cantant musical. El to, el volum, les impressions, la història... En definitiva, la idoneïtat o no d'aplicar el projecte TOM al pacient en primer lloc, i posteriorment l'adequació de la música en tots els seus components i determinants.

Segons les conclusions de l'informe que s'ha obtingut de l'anterior intervenció amb TOM, creem, modifiquem, editem i confeccionem una llista amb l'eina de música per internet SPOTIFY personalitzada en el pacient. D'aquesta manera, en la propera intervenció, podrem reproduir aquells sons o cançons que contribuiran a la relaxació i benestar del pacient durant la intervenció.

SPOTIFY és un servei de música i podcasts que dona accés a milions de cançons de grups i cantants de tot el món. Mitjançant les Playlists, podem configurar un llistat de sons o músiques favorites dels nostres pacients, els quals els ha d'ajudar al seu benestar durant la sessió d'intervenció del professional dental.

Fase 4

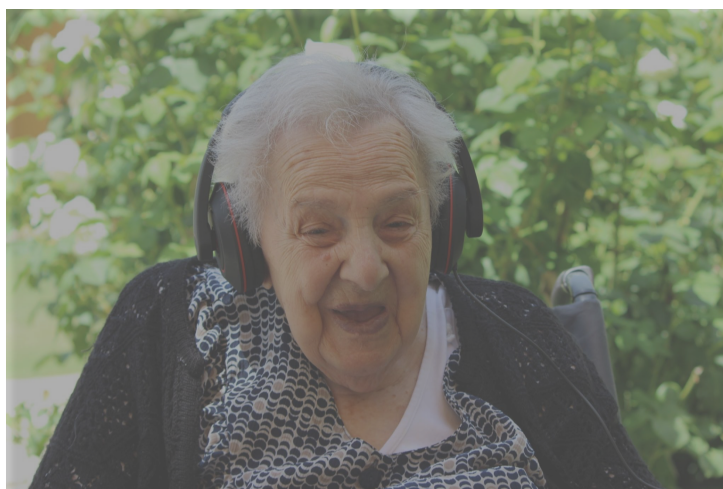
Execució de les sensacions musicals segons estudis previs

En aquesta fase reproduïm els sons o cançons, que ens poden ajudar a aconseguir la sensació de benestar del pacient.

Des d'una entrevista de Iñaki Gabilondo, un bolero de Antonio Machín, una copla de Sara Montiel o un solo de guitarra de Ledd Zeppelin. La sensació sonora en un pacient, especialment si és gran o pateix una malaltia mental, ens ajuda a aconseguir una distracció, estimulació i relaxació que ens permetrà realitzar la intervenció de manera més ràpida i còmoda, minimitzant el patiment i ansietat del pacient.

Les cançons més actuals també ens ajudaran amb l'experiència sensorial dels pacients més joves i que poden patir altres malalties que dificultin la seva mobilitat. Cançons i artistes que tinguin un esperit i comparteixin unes lletres significatives i amb transfons motivacionals per als professionals i les persones que seran ateses. A més i com a detall, també s'utilitzen per aquesta tipologia de pacients, dibuixos animats que afavoreixin el record i el canvi d'estat d'ànim positiu de l'usuari.

Hem de tenir en compte que quan parlem de musicoteràpia no només parlem de música, sinó de sons o qualsevol element que pugui ser sentit per la capacitat auditiva del pacient.



Resultats

Millores en l'eficàcia, eficiència i aplicabilitat en el sector

Moltes i variades són les millores que hem experimentat des de que implantarem per primera vegada el projecte TOM a les residències geriàtriques ara fa quasi 2 anys.

Minimitzem el temps d'execució del servei: Les intervencions bucodentals que realitzem als nostres pacients son molt variades, i per tant tenen un temps de durada molt divers. Inclòs en tasques molt senzilles, com per exemple la simple introducció d'una dentadura acabada de reparar pels nostres tècnics, pot arribar a allargar-se si el nostre pacient no col·labora. Gràcies a la musicoteràpia aconseguim que els nostres pacients es tranquil·litzin, somriuguin, es distreguin i ens deixin treballar millor i més còmodament. Amb l'aplicació del TOM hem reduït el temps de les intervencions bucodentals dels nostres pacients un 29,3% respecte a l'any anterior de l'execució.

Finalitzem el doble d'intervencions problemàtiques: Seguint la mateixa problemàtica de l'apartat anterior, en algunes ocasions (no gaire ja que com a experts al sector tenim altres tècniques per convèncer als pacients, psicologia, capacitats comunicatives, etc.) tenim que anular la intervenció programada, ja que el nostre pacient ha entrat en shock o en estat d'ansietat. Gràcies a l'aplicació del nostre programa TOM hem reduït aquests casos un 50%, ja que la musicoteràpia ens ha permès recuperar un estat d'ànim adient del pacient al cap d'uns minuts.

Augment de pacients: Les residències en les que tenim signat un conveni ens fan arribar peticions de nous pacients, i aquestes han crescut de forma considerable en aquest any 2018. Son molts els comentaris dels nous pacients que ens comuniquen que els va despertar la curiositat de les

músiques que reproduïem als seus companys de residència i aquest va ser l'incentiu per contactar-nos per tal de realitzar una primera revisió bucodental.

També cal destacar que l'augment de nous pacients ha vingut donat per la recomanació personal d'altres pacients i companys de residència, els quals ens han fet de prescriptors i han argumentat el benestar que han experimentat a través de les cançons personalitzades que els hi hem reproduït.

Conclusions

Un cop acomplirem els 6 primers mesos des de la implantació del TOM, en les nostres pràctiques clíniques a les residències, aconseguirem les primeres dades estadístiques que ens permetien extreure unes conclusions inicials i que s'han anat ratificant amb el temps. A dia d'avui, que hem aplicat el programa TOM a més de 500 persones i hem extret i gestionat dades al respecte, podem afirmar que **la metodologia TOM millora l'estat anímic del pacient**, i per tant facilita la nostra execució del servei d'odontologia.

La personalització del les cançons a persones grans o amb necessitats especials ha estat un rotund èxit, ja que els ha ajudat a sentir-se molt millor i facilita moltíssim la nostra tasca.

Des de la nostra experiència del dia a dia en les residències i tractant amb una població que podríem tractar de vulnerable, hem arribat a la conclusió de que hem d'innovar més i millor en tècniques que faciliten un avanç en el tractament de les persones grans o en persones en necessitats especials.

La metodologia TOM que hem desenvolupat és un exemple que ha de servir per inspirar nous camins, noves creativitats, nous reptes. Treballem en un sector on les persones que tractem no poden o no saben estar a l'avantguarda de les últimes tecnologies, ni falta que fa, però tots aquells que ens hi dediquem a servir a persones dependents hem de millorar les nostres metodologies i innovar nous projectes que facilitin la millora, en qualsevol aspecte, de l'estat de les persones que tractem.

Anexes

Més sobre la musicoteràpia

La musicoteràpia és una disciplina lligada al camp de la salut que utilitza el medi de la música i activitats musicals per tractar **necessitats físiques, psicològiques, cognitives i socials**. Per la seva vessant musical està agrupada dins de la denominació d'**arts creatives-teràpia**, i el seu efecte terapèutic es basa en **com** es pot usar la música per provocar canvis en les persones que l'escolten o l'executen.

Aquest format de teràpia té molta varietat d'estils i de formes d'implicar a les persones, convertint-la en un **medi molt flexible** per a ser usada en activitats que facilitin el procés terapèutic.

El musicoterapeuta pot treballar en moltes àrees, per aquest motiu es va expandint a nous entorns clínics i són moltes les persones que s'hi poden beneficiar. Els estudis que s'han realitzat en els últims temps han recolzat **l'efectivitat de la musicoteràpia en moltes àrees**.

Però una gran pregunta segueix en peu, **què fa que la música sigui terapèutica?** L'ésser humà és un ser musical i la música està present de moltes formes en la vida diària **superant tot tipus de barreres**. Aquesta evidència ja mostra la capacitat de la música per moure a l'ésser humà i es constata el fet comú de que la música és capaç d'**activar a les persona a tots els nivells**. Fins ara s'ha pogut veure que la comunicació merament verbal no és suficient per mostrar i expressar les emocions i sentiments que ens porten a un punt de benestar i salut, per aquest motiu la música és una eina amb un gran potencial per a ser usat com a **mitjà de comunicació**, ja que aquesta pot **despertar, evocar, provocar, reforçar i desenvolupar qualsevol emoció o sentiment humà**.

Sabem que el valor terapèutic de la música resideix en l'emoció que suggereix, però **com pot expressar sentiments la música?** Aquesta és

considerada com l'art que millor pot expressar les emocions i els sentiments per les cinc següents raons, descrites per Susan Langer (1951):

1. Té un **llenguatge simbòlic propi**.
2. Té com a objectiu **expressar el món dels sentiments** i pot fer-ho de manera que, per la seva forma i estructura, s'assembla a la forma de les pròpies emocions, fent possible la seva simbolització.
3. La música és una **forma simbòlica inacabada**. Aquesta característica permet a l'ésser humà veure projectats en la música els seus estats d'ànim.
4. La **música expressa millor els sentiments humans** que el propi llenguatge ja que els pot revelar amb més detall i no es veu limitada per les paraules.
5. Mostra la possibilitat d'**expressar emocions i sensacions oposades simultàniament**, fet que permet comunicar coses més complexes i que, per tant, la fan anar molt més enllà.

A més a més la música, gràcies a les seves complexes propietats, és capaç de provocar diferents efectes en l'ésser humà:

- **Efectes fisiològics:** accelera o retarda les principals funcions orgàniques, afavorint un estat fisiològic òptim. Influeix en tot l'organisme i afavoreix la percepció.
- **Efectes intel·lectuals:** ajuda a desenvolupar la capacitat d'atenció i de memòria, a més d'afavorir l'aprenentatge i d'aportar ordre i estructura. També imbueix sensacions d'equilibri i simetria i promou la creativitat.
- **Efectes socials:** provoca i afavoreix l'expressió d'un mateix projectant sentiments, pensaments i imatges de forma no verbal i simbòlica.

Més sobre la musicoteràpia per a persones grans amb Alzheimer

Les propietats de la teràpia musical per a majors estan comprovades científicament i són molt efectives per al tractament de l'Alzheimer. La música genera serotonina, el neurotransmissor del nostre cos encarregat de regular el nostre estat d'ànim i d'inhibir la ira. Per això, la musicoteràpia és tan efectiva per als ancians amb Alzheimer. En 2012 Donen Cohen, un cuidador de persones majors de Long Island a EUA, va incloure per primera vegada la teràpia musical en el tractament de l'Alzheimer. Els resultats van ser sorprenents, ja que molts dels ancians van ser capaços de recordar la lletra de les seves cançons de joventut.

¿Quins beneficis aporta la musicoteràpia per a les persones grans amb Alzheimer?

Un dels principals beneficis cognitius de la musicoteràpia per als majors amb Alzheimer és la millora que aporta en relació a les habilitats verbals. En escoltar la música, molts malalts d'Alzheimer aconseguen recordar la lletra de les cançons de la seva joventut, i gràcies a això són capaces de millorar la intel·ligibilitat del llenguatge.

Gràcies a la música, les persones majors estimulen la memòria i el cos; i tota aquesta estimulació comporta una millora de les seves capacitats motores i, per tant, també una millora de les seves habilitats verbals.

Millora la memòria.

En fases avançades de la malaltia s'ha pogut comprovar com la musicoteràpia per a persones majors amb Alzheimer és molt efectiva, ajudant a la reminiscència. És a dir, la musicoteràpia ajuda a recordar el passat i, també, a seguir aprenent. Per això recomanem que el seu cuidador inclogui aquesta teràpia dins del tractament de l'Alzheimer.

Hi ha molts malalts d'Alzheimer que, encara que siguin incapaços de recordar als seus familiars, sí que poden recordar certes cançons, perquè

estan connectades amb emocions intenses de la seva vida. En la majoria de casos, el malalt d'Alzheimer és fins a capaç de recordar les cançons de la seva infància i la seva adolescència. És per això que els familiars tenen un paper crucial, perquè són els que ajudaran a crear les llista de cançons que facilitaran al cuidador o cuidadora perquè faci el tractament.

Afavoreix la concentració i la creativitat

La musicoteràpia per a les persones grans amb Alzheimer ajuda a mantenir l'atenció i a connectar amb la realitat, a més d'ajudar a afavorir la seva creativitat. Al reconèixer les seves cançons, el malalt d'Alzheimer pot experimentar sensacions de benestar i harmonia.

Millora l'equilibri

Els malalts amb Alzheimer tenen dificultats per mantenir l'equilibri i poder mantenir el seu cos dret. Un dels principals símptomes de l'Alzheimer és l'apatia física i mental, la persona no vol moure's massa i se sent més desanimat en general. Amb la teràpia musical per a majors aconseguim generar moviment, i això provoca una millora de les seves capacitats motores.

Com és possible? A través del ball, el malalt mou el seu cos i així aconseguim millorar la seva força muscular i exercitar les articulacions.

Els cuidadors de persones majors aconseguen aquests resultats a través de petits exercicis de psicomotricitat, seguint la melodia i el ritme. D'altra banda, aquests moviments aconseguen reforçar la força muscular i exercitar les articulacions.

Relaxació

La musicoteràpia per a persones majors ajuda a baixar els nivells d'ansietat i d'angoixa, comuns en les malalties neurodegeneratives. La teràpia musical

contra l'Alzheimer ajuda a recordar bons moments viscuts, per la qual cosa les sensacions sempre seran positives. En les fases moderades i més avançades de la malaltia de l'Alzheimer, la musicoteràpia permet reduir alguns símptomes com l'agressivitat física i verbal, així com la marxa a ningun lloc concret.

Millora l'autoestima

Com pot la música millorar l'autoestima? La musicoteràpia ajuda a aflorar emocions i millora la comunicació de la persona amb el seu entorn. I alguna cosa encara més positiva: ajuda al fet que les persones amb Alzheimer aconseguixin connectar amb la seva pròpia identitat. Un dels consells més útils pot ser preparar una llista de cançons, que la persona pugui reconèixer, i posar-la durant les seves rutines diàries.

El tractament no serà tan efectiu si la persona no les pot reconèixer, per això és necessari que la teràpia musical sigui personalitzada. La família, amics i els cuidadors d'ancians han d'implicar-se en aquest sentit, perquè són ells els que coneixen millor quines cançons poden agradar-li més. Les persones amb Alzheimer necessiten el seu temps per realitzar les seves activitats, per això hem de tenir paciència.

En definitiva, pot ser molt beneficiosa per millorar la seva salut. Sobretot, en tres àrees: l'emocional, la física i la cognitiva. Una de les claus és no perdre l'esperança i personalitzar al màxim la teràpia musical. Al final tots som diferents i amb les nostres peculiaritats, i solament un tractament personalitzat i pacient serà totalment beneficiós per al malalt.

Inspiracions, estudi i referències bibliogràfiques:

Jordi Jauset, Doctor en Comunicació per la Universitat Ramon Llull i autor del llibre "Musicoterapia y neurociència

Davis, W. B., Gfeller K. E., and Thaut M. H. (2006). Introducción a la Musicoterapia, teoría y práctica. Barcelona: Editorial de música Boileau.

Gaston, E. T. (1958). Music in therapy. In Progress in psychotherapy, edited by J. H. Masserman and J. L. Moreno, 143. New York: Grune and Stratton.

Jauset, J.A. (2008). Música y neurociencia: la musicoterapia, sus fundamentos, efectos y aplicaciones terapéuticas. Barcelona: Editorial UOC.

McCarthy, J., Geist, K., Zojwala, R., & Schock, M. Z., M.A. (2008). A survey of music therapists' work with speech-language pathologists and experiences with augmentative and alternative communication. Journal of Music Therapy, 45(4), 405-26.

Poch, S. (2002). Compendio de musicoteràpia. Volumen I. (2^a ed.). Barcelona: Herder.

Poch, S. (1999). Compendio de musicoteràpia. Volumen II. Barcelona: Herder.

<https://www.joyners.es/blog/musicoterapia-mayores-alzheimer/>

<https://knowalzheimer.com/>

<https://fpmaragall.org/ca/alzheimer-enfermetat/malaltia-alzheimer/>

<http://www.isesinstituto.com/noticia/como-influye-la-musicoterapia-en-personas-mayores>

<http://www.selegna.es/blog/102-taller-de-musicoterapia-para-personas-mayores-los-beneficios-terapeuticos-de-la-musica.html>

<https://www.larescvalenciana.org/musicoterapia-un-regalo-para-los-oidos-y-el-corazon/>

<http://bastondeoro.com/la-musicoterapia-como-terapia-en-personas-mayores/>

<https://elmundo.sv/musicoterapia-para-adultos-mayores/>

<https://alzheimercatalunya.org>



<https://www.alzheimeruniversal.eu>

<https://amicsdelagentgran.org/index.php/es>